

30

DISPUTATIO III.

Centuriæ tertiæ

QVÆSTIONVM
ILLVSTRIVM
PHILOSOPHI-
CARVM

In Inchtâ VVittebergensi Academia
Proposita:

PRAESIDE

M. IACOBO MARTINI
LOGICES PROFESS.
Publ.

RESPONDENTE

PAVLO GESNERO
Boleslaviensi Silesio.

Ad 3. d. Octobr. hor à 6. matutinis in Auditorio Col-
legii veteris.

VVITTEBERGAE

Excudebat Iohann. Schmidt, Sumptibus
Pauli Hellvigi Bibliop Anno 1607.

REVERENDO, EXCELLEN-
tissimis, Clarissimis, Humanissimisq; Viris,
In Celeberrima Wittebergensi Academia Professo-
ribus Publ. dignissimis, fidelissimis:

Dn. WVOLFGANGO FRANZIO,
SS. Theologiæ Doctori & Profess. Publ.

Dn. DANIELI SENNERTO, Medici-
næ Doctori & Profess. P.

Dn. MELCHIORI IOSTELIO, Phi-
losophiæ & Medicinæ Doctori, & Ma-
thematices Profess. P.

Dn. M. IOHANNI WVANCKELIO,
Historiarum Profess. P.

*Dominis, Præceptoribus & Fautoribus suis
apprimè colendis*

Disputationem hanc Philosophicam
D. D.

*Paulus SALOM. f. Gesnerus,
Respond. & A.*

QVÆSTIO I.

Quodnam sit verum genus Syllogismi?

*N*ota est omnibus Syllogismi definitio Aristoteli-
ca, quæ habetur 1. prior. 1. §. 9. lib. 1. Top. c. 1. §. 3.
lib. 1. Elench. c. 1. §. 3. in hunc modum: Συλλογισ-
μός ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, ἐτε-
ρόν τι τῶν κεμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει, τῶν
ταῦτα εἶναι. Verus autem & genuinus ejusdem
sensus non a deo omnibus est perspectus: Hinc vel
de ipso genere syllogismi discrepantes reperiuntur
interpretum sententia: Aliqui enim Rationem, alii Argumentatio-
nem, alii Orationem genus syllogismi statuunt. Nos ut veritatem in-
vestigemus, de singulis istis opinionibus more nostro disquiremus:
Veritas enim ex disceptationibus, & disquisitionibus elicetur, sicuti
ex lapidum collisione ignis; Scaliger exercitat. 308.

Crellius† itaq; lib. 3. Logicæ generalis cap. 2. & cum hoc
qui faciunt, arbitrantur, λόγον in definitione Syllogismi Aristotelica
generis loco positum, rectissime per Rationem verti, eò quod ab Ari-
stotele sapissime vocabulum hoc non pro sermone, aut Oratione, sed
transitu à noto ad ignotum, usurpetur. Verum quamvis non infi-
cias eamus Philosophum plurimis in locis, ut lib. 1. posterior. cap. 1.
§. 2. ubi ait: ὁμοίως φανερόν τ' ἔστω ἢ περὶ τοὺς λόγους, hoc est, Simi-
liter autem hoc perspicuum erit in omnibus rationibus: Et 2.
poster. cap. ultimo. §. 7. ἅπαντα ἐπισήμη μετὰ λόγου ἐστὶ: hoc est,
Omnis scientia est cum ratiocinatione; & alibi passim, vocabulo
λόγος pro Ratione uti; attamen cum in locorum horum nullo de de-
finitione Syllogismi agatur, nondum inde evincet Crellius, etiam hic in
definitione Syllogismi λόγον exponendum esse per Rationem.

Alteram† Perionius tuetur, definiens Syllogismum, quod sit
Argumentatio, in qua quibusdam positis, &c. Sed nec huic nos
subscribimus: Præsupponit enim, quod Argumentatio rectè genus
consti-

constituatur, respectu syllogismi, Enthymematis, Inductionis, &c; quod tamen oppido falsum est: siquidem insigne discrimen Peripatetici afferunt inter syllogismum & reliquos modos ratiocinationis; quod nimirum Syllogismus contineat causam conclusionis, reliqui vero modi tantum ex signis, vel aliis rationibus procedant. Quid? quod Syllogismus perfectissimum est instrumentum, tertiam mentis operationem dirigens; reliqui vero modi imperfecti sunt, omnemque vim concludendi, hoc est, esse suum formale, unde argumentationes dicuntur, à syllogismo obtinent: Siquidem vi illius concludunt, propter dictum de omni, & de nullo, quod potestate includunt. Unde & apud Philosophum nomen Argumentationis nusquam in ea significatione usurpatum reperitur, quod scilicet debeat esse genus, respectu syllogismi, Enthymematis &c. Imo Aristotelem dictos argumentationis modos pro veris speciebus argumentationis Logicæ non habuisse, probatu haud erit difficile. Hinc lib. 2. prior. cap. ultim. Enthymema vocat Syllogismum imperfectum; & lib. 1. Rhetoric. Enthymema vocat Syllogismum Rhetoricum, Exemplum Inductionem Rhetoricam. Satis ergo superq̄ constat argumentationem tanquam Genus univocum, nullo modo sub se comprehendere syllogismum, Enthymema, &c. Quod tamen secundæ opinionis patroni asserunt, ut videre est apud Philippum, lib. 3. Dialectices.

4. Superest † tertia, eaque veritati maximè consona opinio, quæ vocem λόγος, in definitione Syllogismi, ab Aristotele positam exponit, per ORATIONEM; utpote quæ non tantum præter Syllogismum etiam enunciationes complectitur, sed etiam essentiam syllogismi ita ingreditur, ut ne mente quidem syllogismus aliquis sine oratione concipi queat.

5. Objicis † forsan: Omnia membra definitionis debent esse de essentia rei & proinde necessaria: ORATIO autem non est de necessitate syllogismi: Syllogismus enim etiam sine sermone seu oratione, per nudam mentis operationem confici potest: Ergo vitiosè syllogismus definitur per orationem, tanquam per Genus.

6. Hic † notare te velim duplicem vocabuli λόγος significationem: Vno enim modo capitur pro λόγος externo seu vocali, qui græcè vocatur λόγος ἔξω seu λόγος προφορικός, qui ad extra profertur: Deinde vero usurpatur etiam pro λόγος interno & in mente concepto, vocaturq̄ λόγος ἔσω seu ἐνδιάθετος, cuius prior ille signum & symbolum est. Iam
quando

quando Aristoteles Syllogismum per λόγον definit, tunc internū principaliter, & vel maxime intelligit. Eadem hac distinctio vocabuli λόγος in sumam disjicit Rami, Rameorumq; exceptiuncula illam, quā Philosophum non proximū, sed remotum & nimis longè petitum, ac non omnib. syllogismis, cum non omnes proferantur, competens Genus adhibuisse, calumniantur: Cum hic non tantum externa, sed interna potissimum oratio, quæ saluā manente essentiā syllogismi ab eodem nunquā abesse potest, intelligatur, ut modò dictum est. Si autem quis ludat vocabulorum ambiguitate, & per λόγον εὐδιάθετον rationem, per λόγον vero προφορικὸν orationem intelligat, utramq; interpretationem admittere possumus, ita ut λόγος vertatur ratio simul & oratio.

QVÆSTIO II. An Syllogismus sit una ORATIO?

Conclusum † fuit precedenti questione, syllogismum per Orationem definiendum esse. Ecce nova subito exoritur questio alia: annon Syllogismus rectius orationes, quam oratio dicatur? 1.

Prius † illud asserere nonnulli non verentur: vix enim quippiam 2, tam stultum etiam febrienti in somno occurrere potest, quod non quippiam in trivio philosophantium rationibus suadere annitatur. Quæ vero illæ? Ex duabus, inquam, Categoricalis Orationibus seu propositionibus, & conclusione omnis constat syllogismus: Et hæc omnes integræ sunt orationes: Ergo syllogismus Orationes dici debet.

Minimè † vero gentium per Orationes, sed per Orationem 3, definiendus est syllogismus: Hic siquidem non singula categoricæ orationes, s. d. ut ipsa vox syllogismi ἀπὸ τῆς συλλογίζεσθαι, quod computationem seu multorum calculorum collectionem significat, dicti, innuit, collectio earum in unam aliquam summam per Orationis vocem significatur, quam Javellus tractatu 6. de Syllogismo formali, & alii, Orationem hypotheticam rationalem vocarunt. Duæ namque præmissæ collectæ referuntur vel ad hypotheticam copulativam, si fuerint affirmativæ, ut: Omne animal sentit, & Omnis homo est animal: vel ad disjunctivam, si altera fuerit negativæ, ut: Omne animal sentit, sed nullus lapis sentit: His si fuerit annexa conclusio per conjunctionem ratiocinativam Ergo; oritur tota oratio hypothetica.

rationalis, seu collectio propositionum illarum categoricarum omnium, quæ Syllogismus vocatur.

4. Denique quod syllogismus una Oratio dici debeat, duabus insuper rationibus ex ægrius etiam comprobare lubet: Quarum prior Dd. Colonienſium eſt, & ex fine petita ſic habet: quod quamvis in ſyllogiſmo ſint duæ propoſitiones, unicum tamen hunc finem, concluſionis videlicet confirmationem, reſpiciunt. Altera Alberti Magni ex forma ſumitur: quia nimirum omnes propoſitiones ſyllogiſmi ab uno principio regulativo, Dicitur de omni, & Dicitur de nullo gubernantur. Vide Regium Diſput. Logic. lib. 4. probl. 4.

QVÆSTIO III.

Vtrum æquale opponatur Magno & Parvo?

1. Pro determinatione propoſitæ quaſtionis nota. 1. Quadruplicem eſſe oppoſitionem. Contradictoriam, Privativam, Contrariam & Relativam. 2. Magnum & parvum accipi dupliciter: uno modo abſolutè, pro ut magnum eſt, habens quantitatem continuam, vel magnitudinem, & ſic magnum non opponitur æquali; eſt enim æquale. Alio vero modo ſumitur Magnum & Parvum comparativè, pro ut ſcilicet Magnum & Parvum idem ſunt, quod majus & minus, ſecundùm quod aliquid alteri comparatum excedens in quantitate, dicitur Magnum, exceſſum vero ab altero, dicitur parvum: & ſic æquale habet oppoſitionem ad Magnum & Parvum. 3. Non omne, quod eſt Magnum & Parvum, dici æquale, ſed ſolum id, quod aptum natum eſt, eſſe magnum & parvum. Sic enim ipſe Philoſophus definit Æquale, lib. 10. Metaph. cap. 5. ubi ex profeſſo propoſitum ζήτημα pertractat: τὸ ἴσον, inquit, ἐſτὶ τὸ μῆτε μέγα, μῆτε μικρόν, πεφουκός δὲ μέγα, ἢ μικρόν εἶναι.
2. Pro reſponſivâ & concluſione obſerva 1. Æquale non contrariatur ſeu contrariè opponitur Magno & Parvo, quod probatur 1. Vnum non contrariatur pluribus: ἐν ἐνὶ ἐσὶν εἰς ἄτιον: Ergo æquale non contrariatur Magno & Parvo. 2. Medium non contrariatur extremis, eò quod non maximè ab eis diſtat: Sed æquale eſt medium inter magnum & parvum, medium ſcilicet per abnegationem. Ergo æquale non contrariatur magno & parvo. II. Æquale non opponitur contradicториè

diſtorie Magni & Parvi, quia æquale non eſt pura negatio Magni
& Parvi: ου γὰρ πᾶν ἴσον, ὁμὴ μῆζον ἢ ἕλαττον, ἀλλ' ἐν οἷς πέφυκεν
ἐκέννα. 3. Æquale privativè opponi Magni & Parvo: Et hæc
ipſius Philoſophi conclusio eſt, in loco ante citato, ubi ſic ait: τὸ ἴσον
ἀντίκειται ἀμφοῖν (ſcilicet Magni & Parvo) ὡς ἀπόφασις ſειρητι-
κῆ. Probatuꝛ idipſum in hunc modum: Negatio in ſubjecto apto naz
to eſt privatio: Æquale vero, ut ſæpius jam dictum, eſt, quod non eſt
aut majus aut minus, aptum natum tamen eſt eſſe majus aut minus.
E. æquale privativè opponitur Magni & Parvo.

QUESTIO IV.

An unum & multa opponantur?

Pro negativâ † parte ſequentes militare videntur rationes: 2.

1. Vnum uni eſt oppoſitum; ſed multa opponuntur paucis: Ergo non
uni. 2. Nullum oppoſitum prædicatur de ſuo oppoſito: Sed unum
dicitur de multo, quia omnis multitudo eſt quodammodo una: Er-
go unum & multa non opponuntur. 3. Vnum conſtituit multitudi-
nem: Nullum autem compoſitum conſtituitur ex oppoſito: Ergo u-
num non opponitur multo. 4. Si Vnum opponitur multitudini,
opponitur ei ſicut indiviſum diviſo, ſicque ſicuti privatio habitui:
Atqui hoc fieri non poteſt, quia alias ſequeretur Unum eſſe multitudi-
ne poſterius, & per hanc definiſi debere; cum tamen potius multitu-
do definiatur per unum.

Affirmativa † vero præterquam quod ab Ariſtotele expreſ- 2.
ſè ponitur libr. 10. Metaphyſ. c. 3. & 6, ſequentè etiam probatur
ratione: Quorum rationes ſunt oppoſitæ, ea ipſa ſunt oppoſita: ſed
rationes unius & multi ſunt oppoſitæ: Illius enim ratio in indiviſio-
ne, hujus vero in diviſione conſiſtit: Ergo Vnum & Multa ſunt
oppoſita.

Pro determinatione † quaſtionis tenendum 1. Multitu- 3.
dinis vocem, & de multitudine actuali, & de multitudine potenciali
accipi, hoc eſt, multa ad unum dupliciter comparari poſſe, vel ut
revera

revera multa sunt, vel ut sunt aliquo modo Vnum: Sic posteriori hoc modo in continuo dicitur esse multitudo partium integrantium continuarum, e. g. In linea multitudo punctorum, in qua licet non sic actu divisa, (alias enim tolleretur lineæ continuitas) potentia tamen dividi potest. Eodem hoc posteriori modo certum est, Multum esse se membrum istius divisionis, qua distinguitur Ens in Vnum & Multa: Atque sic Vnum & multa non sibi sunt invicem opposita, sed multitudo continetur sub uno, tanquam imperfectum sub suo perfecto. Si vero Multitudo priori modo consideretur, quatenus nimirum est multitudo & aggregatio plurium, possumus in eâ respicere, vel ad Entia illa positiva, quibus Vnitas & Multitudo attribuitur; Atque sic Vnitas & Multitudo se habent ut totum & partes, cum multitudo oriatur ex unitatibus: Vel ad negationem inclusam utrique; Multitudo siquidem includit negationem Identitatis, Vnitas vero divisionis: Atque sic videntur sibi opponi privativè.

4. Deinde & observandum etiam hoc loco venit, unitatem duplicem esse, Numeralem & Transcendentalem. Vnitas numeralis opponitur Multitudini Relativè, tanquam mensura suo mensurato: Vnitas vero transcendentalis, quæ simpliciter cum Ente convertibilis est, opponitur multitudini privativè.

5. Suboritur & hic dubium: Annon vice versa etiam multitudo dici possit privativè opposita esse Vnitati; siquidem tam Vnitas, quam Multitudo includere videtur negationem? Negamus; Ratio est in promptu, quia multitudo includit Vnitatem, & requirit indivisionem in singulis suis membris, ex quibus constat: Vnum vero è contrario non includit multitudinem vel divisionem, sed potius illam removet: Ideo simpliciter asseritur Vnum opponi Multitudini per modum privationis potius, quam è converso Multitudo Vnitati.

6. Ad objectionum & ante allatarum I. respondemus, multum accipi posse vel absolute, & sic Vni opponitur: vel secundum excessum quendam, & sic opponitur paucis. Ad II. Multa hic non considerari, pro ut sunt unum, sed pro ut sunt Multa: Atque hoc sensu multum de uno non predicatur, eo ipso enim, quo entia sunt multa, non sunt unum: Taceo quod unum, quando predicatur de Multo, non predicatur simpliciter, sed secundum quid. Ad III. Multitudinem constitui ex unitatibus, non quatenus sunt unitates, & negationem divisionis dicunt, sed quatenus idem sunt cum entitate: hoc est, fieri
Multitudo

Multitudinem, non ex uno, sed ex ente quod est Unum. Denique ad
IV. dicimus, Multitudinem & priorem & posteriorem esse unitate:
Priorem ratione nostra apprehensivam, quatenus est divisio, & qua-
tenus nos simplicia apprehendimus per Composita: Posteriores vero
simpliciter & secundum se, quatenus est collectio unitatum: atq; sic di-
citur uni opponi privative.

QVÆSTIO V.

An tempus distinguatur à Motu?

Intelligenda † est proposita questio de quolibet tempore, respe- 1.
ctive eius motus, quem intrinsecus metitur. Cumque duo sint in tem-
pore considerata, Materiale videlicet seu partes motus sibi invicem
succedentes; & Formale, seu numerabilitas ac mensurabilitas secun-
dum prius & posterius; dicimus ratione materialis tempus omnino
idem esse cum motu; huius enim respectu est Ens reale, quia videlicet
motus sublatâ omni intellectu apprehensione in suo esse permanet, rea-
lemque durationem sibi vindicat: Ratione vero formalis Tempus non
esse idem, sed differre à motu, quia videlicet partim illa numerabili-
tas tantum in mente nostrâ, motus vero extra mentem in natura re-
rum subsistit; partim respectu huius tempus est in quantitate, motus
vero in nullâ certâ categoriâ, sed per omnes vagatur.

Nec † obstat, si Motus & Tempus realiter non differunt, tunc 2.
idem erit mensura sui ipsius; tempus enim mensurat motum; quod
tamen absurdum est. Quamvis enim quoad materiale motus cum
tempore conveniat, interim tamen quoad formale, cuius respectu tem-
pus est mensura motus, ab eodem distinguitur. Sic neque Aristoteles
nobis repugnat, quando libr. 4. Phisic. cap. 10. text. 94. refutat
Pythagoricos, qui motum spheræ tempus esse contendebant; Hi siqui-
dem nullum prorsus inter motum & tempus discrimen esse opinaban-
tur; eoque nomine à Philosopho reprehenduntur: Nos vero licet tem-
pus re à motu non distinguamus, ex natura tamen rei ab illo di-
stinctum esse dicimus. Vide Dd. Conimbr. in l. 4.

Phyl. Aristot. cap. 14. quæst. 2.

B

QVÆ.

QVÆSTIO VI.

Num præter Tempus aliæ aliarum rerum
durationses constituendæ sint?

1. Quidni? † Omnis namque mensura debet esse congenæa & accommodata mensurato. Pro diversitate itaque modi, quo res à suo esse deficere, aut non deficere possunt, diversæ rerum durationses constituendæ sunt: quas inter vel maximè notoriæ sunt tres istæ sequentes; Instans, Æternitas & Ævum.

2. Instans † seu Nunc, τὸ νῦν, est omnis quidem temporis initium, non tamen pars ejusdem; quia omnis pars metitur totum; Ipsum verò Nunc, neque metitur, neque etiam componit tempus, ut asserit Philosophus 4. phys. tex. 105. &c. Neq; tamen unum idemq; Nunc seu Instans in toto tempore esse arbitrandum est, nisi forsitan subjecto, seu secundum continuitatem, uti loquitur Thomas in comment. supra lib. 4. phys. & part. 1. quæst. 10. art. 4. Quoad numerum vero, seu terminationem temporis, omnino diversa sunt Nunc in tempore: Illud enim νῦν, quod est in præterito, aliud ab eo est, quod est in futuro, aut etiam præsentis, cum partes temporis ex fluxu instantis ortæ, non sint permanentes, sed successivæ, sicque mutatis temporis partibus, mutantur & ipsa Nunc. Est autem Instans mensura earum rerum, quæ in suo esse per nullam potentiam persistere queunt, quia fieri nequit, ut amplius quam momento durent. Quæ tamen existentia non propriè, sed analogicè tantum duratio dici potest.

3. Æternitas † constituitur ad mensurandum utcunque DEVM ter Opt. Max. secundum nostrum modum intelligendi: Infiniti siquidem propriè ac per se mensura esse potest nulla: Et definitur à Boëtio lib. 5. de consolat. interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio: de qua cum in superioris centuriæ disputatione 7. quæst. 4. copiosius dixerimus, actum ageremus, si in ea explicanda diutius hic immoraremur.

4. Ævum † denique, est duratio seu mensura rei creatæ stabiliter seu permanentiter, ac perenniter sese habentis: seu est duratio permanens quidem

quidem, verum dependens ab alio; sicq; principium habet, sine vero caret. Hac duratione mensurantur ea res, quæ mediæ sunt inter Deum, qui non potest in suo esse persistere; & ea, quæ nequeunt persistere, hoc est, mensurantur eâ propriè Angeli & spirituales naturæ. De his aliisque rerum durationibus vide Conimbricenses lib. 4. phyl. c. 14. quæst. 3. art. 2.

QVÆSTIO VII.

An sensus sit simul activa & passiva potentia?

Valesius † l. 2. Controv. cap. 32. negativam defendit, ubi sensum solum activam potentiam concludit, affirmatq; αἰσθητικὴν non alterationem, sed alterationis perceptionem dici debere. Nos vero affirmantem per omnia sequemur. Sensitiva siquidem potentia ea est, quæ mediante certo corporis instrumento, objecta αἰσθητικὰ, quæ extra sunt, percipit, dijudicat, & tandem ad finem certum dirigit. Non itaque sola receptio sensum constituit, sed necessario requiritur etiam dijudicatio: Non enim is statim videt, cui præsens est objectum, cujusq; oculis species sive idolum imprimitur, nisi quoque attenta sit anima, & impressam speciem dijudicet.

Clare † id ipsum docet Philosophus l. 2. de anima tex. 140. ubi actum visus & actum coloris distinguit, ostendens, aliud esse coloris impressionem, aliud ejusdem impressi coloris dijudicationem. Eadem proinde potentia hæc, prout cum Organo complicata est, objectum recipit, & sic patitur: prout autem in anima radicitur, ipsum objectum receptum sentit & cognoscit, atque hoc modo agit.

Hinc † ab Aristotele l. 2. de anima tex. 51. sensus dicitur alteratio quædam, quæ accidit ab objecto, quod deducit sensitivam facultatem de potentia in actum.

Est † proinde sensus passiva potentia, illius receptionis respectu, qua apprehenditur objectum: activa vero potentia, quia illud objectum non tantum recipitur, sed etiam cognoscitur: Atque ita eadem

facultas sensibilis duobus fungitur muneribus: Informat primum organum, quod sine ipsa organum re vera non esset, atque hoc modo patitur: Deinde organo à se informato utitur, dum speciem receptam dignoscit & dijudicat: Quemadmodum doctè difficultatem hanc, ut cetera omnia, explicat Zabarella in lib. de sensu agente. Hancque ipsius Aristot. fuisse sententiam, vel ex unico illo textu 127. l. 2. de anima, contra Thomam, satis superque astruere possumus: dicit enim loco citato expressè Philosophus, odorare non esse solum pati, alias sequeretur etiam aerem odorare, dum odores recipit: sed esse sentire, q. d. odorare esse aliud quiddam præter pati, est enim sentire, hoc autem est iudicare, quod est agere. Eandem itaque plane facultatem sensibilem esse, quæ agat, simulque patiatur, concludimus.

QVÆSTIO VIII.

Virtutes morales quomodo dividantur?

1. Quamvis & extra controversiam sit, omnes virtutes morales junctas, & modo aliquo virtutem unam, virtutemq. perfectam esse: Minimè tamen cum Platone facere possumus, qui (ut ex dictis in Menone, de Philosophia, appendice legum, & Euthidemo sive litigioso colligere licet:) omnes virtutes in unam redigi prudentiam existimabat: Quin potius easdem tum à prudentiâ, tum inter se distinctas esse, intrepidè asserimus, imò rationibus etiam confirmamus.
2. Ac primum & quidem illud, Virtutes nimirum Morales à Prudentiâ distingui, ostenditur 1. quia illæ sunt habitus appetitionis; hæc vero mentis habitus est: 2. illæ sunt moderationes perturbationum; hæc nullius est: 3. per illas dicimur probi & improbi; per prudentiam vero non denominamur boni vel mali: 4. Neque etiam prudentia propria & proxima forma virtutum censenda est; ea siquidem est Habitus more contractus, cui prudentia solum media præscribit, adeo ut prudentia officium sit dirigere, habitus vero virtutis sit constanter exequi.
3. Quod & porro virtutes Morales inter se specie differant, probant hæc rationes, quæ sequuntur. 1. Quia ad distinctos appetitus, aliæ
quidem

quidem ad iracundiam, alia ad cupiditatem pertinent: Quae autem
subjectis differunt, re ipsa differunt. 2. Distinctas perturbaciones,
iram, odium, invidiam, timorem temperant & moderantur: Distin-
ctae autem materiae forma distincta. 3. Actiones edunt discrepan-
tes: diversarum autem actionum diversa principia. 4. In multis, qui
fortes non sunt, temperantia; qui modesti non sunt, liberalitas efful-
get; & semper ad has magis, quam ad illas virtutes proclives sumus:
Ergo formae distinctae sint necessarium est. 5. Denique diversis à princi-
piis oriuntur virtutes; quare eadem esse minimè possunt.

His t̄ ita praemissis, ut propositae questioni satisfaciamus, ulterius 4.
jam considerandum occurrit, unde & à quo petenda sit virtutum mo-
ralium distinctio? Aristoteles sane eam ex distinctione facultatum
animae nonnunquam desumere videtur: Verum hoc distinctio-
nis principium non sufficit. Communia sanè virtutum genera hac faculta-
tum differentiâ distingui concedi posset: Ultima tamen species diffe-
rentiis magis propriis secerni oportet. Nonne in eadem facultate ani-
mae variae & diversae reperiuntur perturbaciones, quibus unicum vir-
tutis medium non est satis? Vnicertè menti attribuuntur quinque
distincti habitus; ἐπιστήμη, σοφία, ἄσκησις, φρόνησις, & τέχνη. Rectius
proinde Piccolomineus grad. 4. philosoph. moral. cap. 33. vir-
tutes morales intrinsecus seipsis distingui censet, hac est, suis formis
receptis in distincto appetitu, vel in eodem per distinctas perturba-
ciones: quarum formarum distinctio extrinsecus pendet à distincto fi-
ne proximo, nempe à distincta actione sive distincto honesto, incluso in
distinctis actionibus, quae versantur in distincta externa materiae, vel
in eadem, modo tamen vario: quae distincta forma in distincto sub-
jecto ordinata in distinctum finem, ortum ducit à distincta assuetudi-
ne ratione directâ. Patet hinc, non concedendum esse, virtutes di-
stingui per objecta, quae nihil aliud sunt, quam externa materiae, cir-
ca quam versantur, & possunt esse varia, veluti terribilia, ho-
nores, distributiones honorum, commutationes, ac simi-
lia, quae tamen verè finis virtutis
non sunt.

QVÆSTIO IX.

Quot numerentur Virtutes Morales?

1. *Aristonis + Chii, Zenonis Citici, Menedemi Eretriensis, & ipsius quoque Socratis, ac Platonis in Protagora sententia fuit, Virtutem non multiplicem esse, sed unicam tantum, Prudentiam aut Scientiam, quæ diversis ab objectis diversa sortiatur nomina; sicut unum idemq; ignis pro materia, in quam agit, diversitate, diversas habet operationes; sic unum eundemque habitum animi quatenus mediocritatem servat circa audaciam & timorem Fortitudinem, circa voluptates Temperantiam, circa iram Mansuetudinem, circa pecuniarum tractationem Liberalitatem, circa contractus; Iustitiam dici; & sic de cæteris.*
2. *Verum + cum hic non de unitate genericâ, quam facile concedimus, quamque virtutes morales non tantum inter se, sed etiam cum intellectualibus, imo cum ipsis etiam vitiis, alio tamen respectu, communem habent; sed specificâ, respectu virtutum moralium in se suisque proprietatibus consideratarum, queratur; opinio hæc à præsentî questione prorsus aliena est. Cumque superiori etiam problemate unitatem virtutibus moralibus simpliciter denegaverimus, & plures earum species constituendas esse probaverimus, quot & quænam illæ sint merito jam dispicimus.*
3. *Ac + Plotinus quidem in libro de virtutibus, cap. 3. Porphyrius in libro de occasionibus ad intelligibilia, Thomas in prima secundæ, quæst. 61. art. 5. aliquæ quadruplices faciunt virtutes; Politicas seu civiles; Purgatorias seu purgatrices; Animi purgati; & Exemplares. Politicas dicunt in homines, quatenus sunt animalia politica; Purgatorias in eosdem, quatenus sunt pii & ad cælestem beatitudinem tendunt; Animi purgati in Beatos post hanc vitam; Exemplares denique in solum Deum cadere.*
4. *Verum + quo minus huic sententiæ subscribamus, facile cui vis innotescere potest: Adeo enim latè extendit Virtutis vocem, ut etiam Deo & beatis cælitibus competat: quod tamen observatâ propriâ vocabuli virtutis moralis significatione fieri minimè potest.*

Cicero

Cicero † porrò ex quadruplici subiecti, cui virtus moralis inest, 5.
 diversitate, quatuor constituit virtutum species, quæ vulgo Cardina-
 les seu primariæ appellantur, veluti sunt; Prudentia in mente, Ju-
 stitia in voluntate, Fortitudo in irascibili, Temperantia in concupi-
 scibili potentia. Sed neque hæc divisio simpliciter probari potest; im-
 miscet enim dianòeticam virtutem morali, de quâ tamen non in præsen-
 tia quæritur.

Alia † itaq; solas Morales virtutes concernens afferenda est di- 6.
 visio, eaq; ex Philosophi mente talis: Omnis virtus moralis inest ap-
 petitui sensitivo, qui duplex est, Concupiscibilis & Irascibilis: In
 concupiscibili virtutes quæ sunt, versantur vel circa voluptatem ipsam,
 vel instrumenta voluptatum, divitias & honores. Voluptates cora-
 poris & quoad sensum, moderatur ἡ σωφροσύνη, Temperantia, cum
 quâ pugnant ἀκολασία, & ἀναισθησία: Divitias erogandas medio-
 cres, ἡ ἐλευθεριότης, Liberalitas; magnas ἡ μεγαλοπρέπεια, Magni-
 ficentia; acquirendas ἡ δικαιοσύνη, Justitia suum unicuique tribu-
 ens: Honores mediocres Modestia; magnos ἡ μεγαλοψυχία seu
 Magnanimitas moderatur. In Irascibili quæ continentur virtu-
 tes, vel circa seria, vel circa jocosa versantur. In jocosis τὸ μέτρον
 observare docet ἡ εὐτραπελία, Urbanitas: Seria vel sunt molesta, in
 quibus ἡ ἀνδρεία, Fortitudo, & περσότης, Mansuetudo, illa timorem,
 hæc iram cohibens, locum habent: vel jucunda, quibus peragendis Ami-
 citia & Humanitas; referendis veritas, ἡ ἀλήθεια, præest. Vide Pic-
 colom. grad. 4. phil. mor. c. 28. & 29.

QVÆSTIO X.

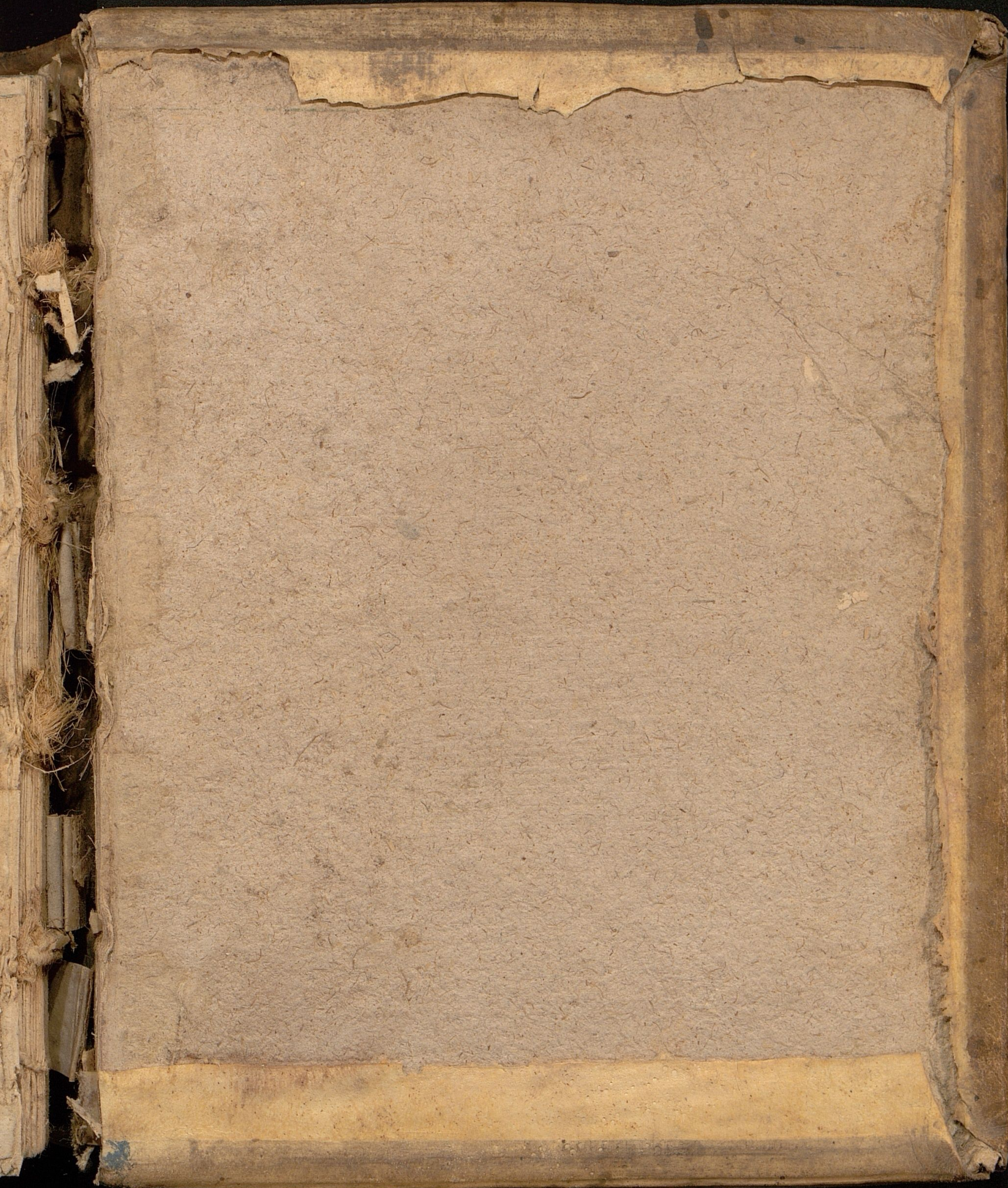
An princeps consiliariis stipatus esse de-
 beat?

Optandum sane esset, ut talis semper Princeps obtingeret, ita aut
 genitus, aut electus, qui alieni consilii non egens sponte sua sapiat;
 tunc sane seipso meliorem, quem consulere posset, haberet neminem;
 quandoque alias sapissimè Principi suspecta suorum æquè ac extero-
 rum fides: Bodinus lib. 3. de Republ. c. 1. Non tamen usque adeo
 opinio propria sapientiæ eum cæcare debet, ut alienam assernetur;
 quia

- quin potius quo maiore scientiâ pollebit, eò modestius de se sentiat. Certè nullum Salomone sapientiorum Sol hic adspexit, aut adspiciet unquam; Consiliariis tamen in politicis & Ecclesiasticis rebus eum usum fuisse quam plurimis sacra testantur litera, 1. 3. Regum c. 4.
2. Sanè † si in privatis, magis utique in publicis rebus locum habebit illud, Βουλῆς οὐδ' ἐν ἐσὶν ἀσφαλές ἐστιν, hoc est, Res est consiliis secura fidelibus uti. Quin verissimum & illud Ciceronis l. 1. Offic. Omnem rationem & institutionem vitæ adjumenta hominum desiderare; itemque illud Euripidis in Phœniss. εἴς ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὄρεται.
3. Quid † dicam de magnâ Imperii mole, quæ humeris principis incumbit: nonne hac flagitat παραστάτας fidelissimos? Certe impossibile est principem suâ scientiâ posse cuncta complecti, Tac. 3. Annal. Itaq; esto nobis σοφὸς τύραννος & τῶν σοφῶν συνασσία, Sapiens princeps sapientium commercio. Audi hac de re Camer. p. 1. subsec. c. 55. Si princeps in animum induxerit, suo unius consilio posse stare res suas, nec se à quoquam moneri, nec à temere incepto revocari patietur; quanto vero cum periculo id conjunctum? Cum nauta errat, modicum adfert navigantibus nocumentum: Cum vero ipse gubernator, totius efficit navigii perniciem: sic & in civitatibus, si quis ex subditis peccet, non tam Reipubl. quam seipsum lædit: sin vero ipse Princeps, universæ infert Reipubl. detrimentum.
4. Hoc itaq; sibi persuasissimum habeant Principes, se majus indicium bonæ mentis ostendere non posse, quam si optimos ac prudentissimos sibi deligant consiliarios: Verissimum enim illud, quod veteri verbo usurpatum legimus apud Plat. ἱερὸν ἀληθὲς ἐστὶν ἢ συμβουλία: Quiddam sacrum profecto consultiatio est. Et de his habebimus.

Finis disputationis tertie.

30

DISPUTATIO III.
Centuriæ tertiæ

**QVÆSTIONVM
ILLVSTRIVM
PHILOSOPHI-
CARVM**

*In Inclytâ VVittebergenſi Academiâ
Propoſita:*

PRAESIDE
M. IACOBO MARTINI
LOGICES PROFESS.
Publ.

RESPONDENTE
PAVLO GESNERO
Boleſlavienſi Sileſio.

*Ad 3. d. Octobr. hor à 6. matutinis in Auditorio Col-
legii veteris.*

VVITTEBERGAE
Excudebat Iohann. Schmidt, Sumptibus
Pauli Hellvvigii Bibliop Anno 1607.